

LA LLIGA DE DONES DE XÀTIVA

BIBLIOTECA DE FAMILIAS

Salvador Català

salvadorcatalasanchis@yahoo.es

Pels volts de la Gran Guerra datem el naixement del moviment feminista a Xàtiva, el qual va aprofitar l'oportunitat creada per **Alejandro Bellver**, que des del setmanari liberal *El Heraldo*, va permetre a una sèrie de joves com **Artemina Botella**, **Ana Artigues** o **Paquita Martínez**, entre altres, poder parlar dels seus ideals, inquietuds i reivindicacions en el seu camí a la cerca de la igualtat amb l'home. En paraules de Ana Artigues, «no pretendían fomentar el feminismo en el sentido equivoco de masculinismo, dando un aspecto de hombre a la mujer, tanto en ademanes e indumentaria, como disputándole sus funciones sociales». No volien competir amb els mascles, sinó que se li reconegueren drets com el de l'educació, el treball, la propietat, el vot, i deixar de ser la senyora o la filla d'un marit o pare. Volien, en suma, eixir de l'armari de la història

Estaven farts de sentir allò de «las labores propias de vuestro sexo», del «bello sexo», o del «sexo débil». Volien utilitzar l'espill no per reflectir bellesa, sinó més bé per corregir injustícies, com la manca de llibertat per triar el seu propi destí. No desitjaven ser l'esclava de l'home, sinó l'*alter ego* del gènere masculí, sense ser ni

millor ni pitjor, sinó igual en la diferència. Eren les filles d'empresaris, comerciants o mestres, pertanyents a famílies benestants que havien tingut l'oportunitat d'estudiar, formar-se, i les quals pertanyien a una generació dels anys 20, que volia fer d'Espanya una veritable democràcia. Naixia un moviment social dirigit per unes joves encarregades de despertar consciències i demostrar a altres dones que una altra realitat era possible.

No ho anaven a tindre gens fàcil, i de seguida Alejandro Bellver va veure en Maria Luisa, Fanny, Miss Ketty, els pseudònims d'aquelles joves, una gran oportunitat de crear polèmica, la millor forma de vendre setmanaris ara i sempre, i ben aviat van rebre resposta per part d'altres firmes, que també baix els pseudònims com Caballero Gondi i Prometeo, es dedicaren a bombardejar els escrits de les nostres joves feministes. Així, el primer afirmava d'elles que «esas niñas sabias, estudiantes tobilleras, que en los centros de cultura se olvidan de su sexo, son las que generalmente invaden el campo periodístico, del que nos desalojarán a los hombres si seguimos cediendo privilegios». Privilegis com el que la dona poguera fer el batxiller o anar a la universitat

resultava una concessió inadmissible que, en opinió de Caballero Gondi, tenia greus conseqüències socials de desequilibrar la marxa de la societat

Després d'aproximadament un any de lluita local, la mestra i farmacèutica Ana Artigues va ser la corresponsal de la revista *Voz de mujer*, creada a Madrid per l'escriptora **Celsia Regis**, i moltes dones benestants de la capital, les quals volien estendre per tota Espanya una institució batejada com la «Casa de la mujer», amb la intenció de fer «desvanecer leyendas calumniosas sobre la mujer», com els articles dels senyors Gondi i Prometeo, que es negaven a donar drets a les dones, apel·lant a la seua condició sexual i a que la llibertat era molt perillosa i podia acabar amb el domini del mascle sobre la femella.

Elles només volien defensar a les dones i ajudar a despertar la seua adormida consciència a través de l'educació, única forma de poder assabentar-se que tenien dret a tindre drets no sotmesos a l'autoritat masculina. Volien protegir-les de la ignorància, l'analfabetisme, l'explotació sexual, es-

«Elles només volien defensar les dones i ajudar a despertar la seua consciència a través de l'educació»

tablir escoles de puericultura, creació de sindicats, i crear en una paraula una llar, on acollir a les dones maltractades, explotades, sense recursos o que buscaren consell en la seua lluita per la igualtat. A cavall entre cases d'acollida i ateneus femenins amb biblioteca, saló d'actes i assistència de tot tipus, la «Casa de la mujer» va reivindicar el dret a ser lliure i a relacionar-se amb l'home en condicions d'igualtat.

Més a l'esquerra del pensament d'Ana Artigues i de Celsia Regis, va nàixer a València la revista *Rendición*, que tres anys després de la seua creació llançava la idea de fundar una «Liga española para el progreso de la mujer», la qual tindria com a prioritat, de totes les reivindicacions possibles, la de lluitar pel dret al vot de la dona. La seua representant a la capital de la Costera fou Artemina Botella. Aquesta publicà un manifest a la primavera de 1918 dirigit a totes les dones de Xàtiva, amb la intenció de buscar recolzaments per a una lliga que buscava vertebrar-se a tot el territori nacional, i que més enllà del pensament polític o religiós de les seues adhesions, ajuntara forces per posar a la dones autòctones al mateix nivell que les europees. «...*Todas estáis interesadas en la conquista de los negados derechos, en la conquista de un nuevo destino. Mujeres españolas: es la hora de deponer la vergonzosa actitud en que nos ha contemplado tantos siglos*». I animava també a afegir-se a molts homes perquè, en la seua opinió, per aquelles dates «*hay más hombres feministas que mujeres*». El manifest fou signat per les germanes Artemina, **Palmira** i **Con-**

cepción Botella, **Rosa Sanchis**, **Maria Carrión**, **Carmen García**, **Consuelo Gil**, **Dolores Lledó** i **Paquita Martínez**. A més va comptar amb l'adhesió d'altres grups de Madrid, Barcelona o Terrassa, entre altres ciutats.

La reacció contra el manifest no es va fer esperar, que si les dones havien de preocupar-se de la família, base de qualsevol societat, que si estaven faltes de drets, també ho estaven els homes, o que Espanya no tenia res a veure amb Europa. Però, de tots els gran opositors a la lliga, fou l'església la que més es destacà. Així, a la setmana de publicació d'aquest, el *Obrero Setabense* va desaconsellar a les dames catòliques a que s'afegiren a la lliga «*debemos dar la voz de alerta a las señoras y señoritas católicas acerca de la propaganda que se hace en esta ciudad a favor de una liga feminista, en la que son admitidas mujeres pertenecientes a todas las confesiones religiosas... No es solicito prestar cooperación alguna a favor de entidades y corporaciones cuya organización no ostente el beneplácito y aprobación de la iglesia católica*».

D'aquesta prohibició van sorgir també grans activistes d'un altre moviment, el de les dones tradicionalistes, les quals pensaven que la dona podia pensar, estudiar i ser lliure respectant els valors tradicionals, i on la família fos sempre el seu objectiu prioritari. S'iniciava així una batalla pel domini de la consciència femenina, on el major enemic de les dones, no foren el caballero Gondi o Prometeo, sinó la pròpia dona, moltes de les quals no estaven dispostes a canviar la tradició en pro de la modernitat.

VENTURA RODRÍGUEZ Y EL ALTAR MAYOR DE LA COLEGIATA DE XÀTIVA

MATISOS DISCORDANTS

Antonio Martín Linares

llinamarti@gmail.com

Con motivo del 300 aniversario del nacimiento del arquitecto **Ventura Rodríguez** se ha organizado por la Consejería de Cultura, Turismo y Deportes de la Comunidad de Madrid, la Secretaría de Estado de Cultura del Ministerio de Educación, Cultura y Deporte y la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando, la interesante exposición «Ventura Rodríguez, arquitecto de la Ilustración», que se puede ver hasta el 8 de abril de 2018 en el museo de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando en Madrid.

Esta exposición reivindica una figura de primera importancia en la historia de la arquitectura española de la Ilustración, por su intensa actividad, así como por la com-

plejidad y grandeza de sus proyectos, sus polémicas con otros arquitectos, sus relaciones con el poder y con otros artistas e intelectuales o sus vínculos con la arquitectura europea. Por suerte, se ha podido conservar una amplia colección de dibujos, libros, pinturas y maquetas que tuvieron que ver con su obra en una época de intensa renovación del gusto, siguiendo modelos cosmopolitas, especialmente romanos y franceses.

Ventura Rodríguez está considerado como una de las figuras fundamentales en la historia de la arquitectura española del siglo XVIII. Tuvo una actividad desbordante, conociéndose decenas de proyectos suyos tanto para la capital del Reino como para otras ciudades de España, destacando, además

de su intensa producción en arquitectura civil, cómo abordó proyectos y construcciones de iglesias, intervención en catedrales, conventos, altares y transparentes.

En la ciudad de Xàtiva influyó y aportó decisivamente en el proyecto de altar mayor para la Colegiata de Santa María. Concretamente, el pasado 11 de enero se cumplía el 238 aniversario del testamento de Doña **Victoria Albero** gracias al que se hizo posible esta magna obra de arquitectura en mármol de *buixcarró* de la que hoy podemos disfrutar en la ciudad, pese a que en distintas épocas con-

De Ventura Rodríguez se podría aprovechar información para el itinerario turístico de la Seu

vulsas posteriores a su construcción corrió serio peligro de destrucción e incluso fue bárbara e ignorantemente mutilado en algunos de sus elementos escultóricos.

En una visión pausada del altar mayor de la Colegiata de Xàtiva, incluso a través de las maquetas originales que se conservan en museos de la ciudad, se puede evocar la distribución de espacios de la santa capilla de la Virgen del Pilar, en su basílica de Zaragoza, otra de las obras cumbre de Ventura Rodríguez en España, que en el año 1725 recibió el encargo de rediseñar el proyecto inicial del templo y de terminar la capilla dedicada a la Virgen, un espacio también de planta ovalada y combinación arquitectónica simétrica y armoniosa de columnas, mármoles, bronce y jaspes.

Es un hecho destacado y demuestra la importancia y consideración que tuvo la ciudad de Xàtiva, la participación de este genial arquitecto en el proyecto para el altar de su Colegiata, diseñada desde el principio para llegar a ser Catedral, al igual que se buscó la maestría escultórica de **Esteve Bonet** para dar forma a las figuras que completan el conjunto que llevaron a buen puerto el aventajado academicista **Pedro Juan**

Guisart y el siempre activo en distintos edificios monumentales de Xàtiva **Fray Vicente Cuenca**.

El lugar donde confluyen la nave central y el crucero de la Colegiata de Xàtiva, con vistas al altar mayor, puede ser un espacio de interpretación turística y cultural de gran riqueza que cautiva a los visitantes tras la introducción a la historia y vicisitudes del edificio, hecha previamente desde el exterior frente a sus monumentales portadas. Una cuidada explicación, con apoyo por ejemplo de paneles, algún audiovisual o efectos de iluminación ornamental, de la curiosa historia del magnífico altar mayor, con referencia al anterior retablo de madera ideado para ese altar y que hoy permanece en el lado derecho del crucero albergando la talla de Jesús Nazareno, enriquecería bastante el atractivo de la visita a la Colegiata. Y de la magnífica exposición sobre Ventura Rodríguez, ampliamente difundida en todos los medios, se podría aprovechar parte de la información y contenidos expuestos para incorporarlos al itinerario turístico explicativo de la Seu setabense, dado el privilegio de poder mostrar, como legado histórico y cultural, la aportación de este gran y reconocido arquitecto español.